– qiyosiy-tipologik metod yordamida rus (Pushkin, Gogol, Chexov), ingliz (K.Mansfield) va o‘zbek (A.Qahhor) adabiyotlaridagi “kichkina odam” obrazining umumiy va milliy xususiyatlari taqqoslab tahlil qilindi;

– strukturaviy-semantik tahlil asosida obrazlarning ijtimoiy mavqeyi, psixologik holati va badiiy funksiyasi ochib berildi.

Shuningdek, tadqiqotda sotsiologik va psixologik yondashuvlardan foydalanildi. Sotsiologik yondashuv “kichkina odam” obrazining ijtimoiy tengsizlik, sinfiy tafovut va degumanizatsiya jarayonlari bilan bog‘liqligini yoritishga imkon berdi. Psixologik yondashuv esa qahramonlarning ichki iztiroblari, ruhiy kechinmalari va ekzistensial holatlarini tahlil qilishda qo‘llanildi.

Nazariy asos sifatida V.Belinskiy, G.Plexanov, rus realizmi va zamonaviy adabiyotshunoslik konsepsiyalariga tayanildi. Badiiy matnlar kontekstual tahlil asosida o‘rganilib, ularning tarixiy, madaniy va estetik muhit bilan aloqadorligi izohlandi.

Xulosa qilib aytganda, “Kichkina odam” obrazi adabiyotshunoslikda faqatgina ijtimoiy tip emas, balki insonparvarlik g‘oyalarining badiiy timsolidir. U jamiyatning chekka qatlamlarida yashab, ko‘r-ko‘rona toqat bilan emas, balki ichki iztirob va botiniy kurash orqali o‘z qadriyatini saqlab qolishga urinadigan inson timsolidir. Mazkur obrazning adabiy tahlili orqali nafaqat tarixiy-ijtimoiy o‘zgarishlar, balki insoniyatning ruhiy qiyofasi ham ochib beriladi. Shu bois “kichkina odam” konsepsiyasi zamonaviy adabiy tafakkurda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

(1). Карамзин Н.М. Бедная Лиза. М., “Эксмо”, 2007, 5–25-бетлар.

(2). Достоевский Ф.М. Бедные люди. СПб., Лениздат, 1986, 7–98-бетлар.

(3). Mansfield K. The Life of Ma Parker. The Garden Party and Other Stories. London, Penguin Classics, 2007, 72–79-betlar.

(4). Qahhor A. Qo‘shni. Tanlangan asarlar. 3-jild, Toshkent, G‘afur G‘ulom nomidagi NMIU, 1980, 85–96-betlar.

(5). Поспелов Г.Н. Теория литературы. М., “Просвещение”, 1978, 132–145-бетлар.

(6). Назаров К. Адабиётшуносликка кириш. Тошкент, “Ўқитувчи”, 2002, 47–62-бетлар.

(7). Эргашев Ш. Адабиётшунослик назарияси. Тошкент, “Fan”, 2008, 88–104-бетлар.

(8). Mambetov T. “Kichkina odam” obrazining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. “Filologiya” ilmiy jurnali, 2022, 3-son, 23–30-бетлар.

Ibragimov Xayrulla Hamdamovich (O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali dotsenti, f.f.f.d. (PhD); xayrullaibragimov773@gmail.com)

ESHQOBIL SHUKUR IJODIDA FOLKLOR VA ZAMONAVIYLIK UYG‘UNLIGIDA YANGI BIRLIKLAR

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Eshqobil Shukur ijodida folklor an’analari va zamonaviy badiiy tafakkur uyg‘unlashuvi natijasida yaratilgan yangi poetik birliklarning estetik mohiyati tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *badiiy til, estetika, ta’sirchanlik, xalqona ruh, falsafiy tafakkur, semantika, mifologik obrazlar, metafora, folklor, doston, qo‘shiq, ertak, maqol.*

Ибрагимов Хайрулла Хамдамович (доцент Джизакского филиала Национального университета Узбекистана, доктор философии (PhD)

НОВОЕ ЕДИНСТВО В ГАРМОНИИ ФОЛЬКЛОРА И СОВРЕМЕННОСТИ В ТВОРЧЕСТВЕ ЭШКОБИЛА ШУКУРА

Аннотация. *В данной статье анализируется эстетическая сущность новых поэтических единиц, созданных в результате сочетания фольклорных традиций и современной художественной мысли в творчестве Эшкобила Шукура.*

Ключевые слова: *художественный язык, эстетика, выразительность, народный дух, философская мысль, семантика, мифологические образы, метафора, фольклор, эпос, песня, сказка, пословица.*

Ibragimov Khayrulla Hamdamovich (Associate Professor, Jizzakh Branch of the National University of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD)

NEW UNITY IN THE HARMONY OF FOLKLORE AND MODERNITY IN THE WORK OF ESHQOBIL SHUKUR

Annotation. *This article analyzes the aesthetic essence of new poetic units created as a result of the combination of folklore traditions and modern artistic thinking in the work of Eshqobil Shukur.*

Keywords: *Artistic language, aesthetics, expressiveness, folk spirit, philosophical thought, semantics, mythological images, metaphor, folklore, epic, song, fairy tale, proverb.*

Kirish. O‘zbek adabiy tafakkuri tarixan xalq og‘zaki ijodi an’analari bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanib kelgan. Xalq dostonlari, qo‘shiqlari, ertaklari va maqollarida jamlangan ma’naviy boylik milliy adabiyotning ildizini tashkil etadi. Har bir davr yozuvchisi yoki shoiri ana shu ildizlardan oziqlanib, o‘z zamonining ruhi, g‘oyasi va estetik ehtiyojlarini ifoda etgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Tahlil jarayonida adabiyotshunoslar R.Yakobson, V.Tomasheskiy, Q.Yo‘ldoshev, A.Norqulov, N.Karimov, D.Quronov va M.Qo‘shjonov kabi olimlarning nazariy qarashlariga hamda mustaqillik davri o‘zbek shoirlarining ijodiga tayanildi. Jumladan, Nayim Karimovning “Adabiy jarayon va milliy o‘zlik”, Qozoqboy Yo‘ldoshevning “Zamonaviy o‘zbek she’riyati poetikasi” va M.Qo‘shjonovning “Eshqobil Shukur ijodi va poetik innovatsiya” kabi kabi tadqiqotlarda o‘zbek she’riyati, ayniqsa mustaqillikdan so‘ng o‘zbek shoirlari, shu jumladan, Eshqobil Shukur ijodi orqali so‘zning musiqiy va estetik imkoniyatlari kengayib, poetik tilga yangicha badiiy joziba bag‘ishlashi va o‘zbek she’riyatining xalqona ruhi, falsafiy tafakkuri va modern poetik izlanishlari o‘rganilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolani tayyorlashda tavsiflash, qiyoslash, lingvopoetik, uslubiy, matniy tahlil, struktur-semantik, poetik va lingvopoetik yondashuv usullaridan foydalanildi.ba’zi hollarda statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. XX asr oxiri va XXI asr boshlarida o‘zbek adabiyotida folkloriy tafakkurni zamonaviy shakl va mazmunda ifodalash jarayoni yangi bosqichga ko‘tarildi. Bu jarayonda Eshqobil Shukur nomi alohida tilga olinadi.

Eshqobil Shukur – xalqona ruhi, falsafiy tafakkuri va modern poetik izlanishlari bilan ajralib turuvchi ijodkor. Uning she’riyatida xalq og‘zaki ijodi obrazlari zamonaviy inson tafakkuri, ruhiy izlanishlari bilan uyg‘unlashadi. Shoir xalqona soddalikni saqlagan holda, falsafiylik va psixologik chuqurlikka erishadi.

Bugungi kunda Eshqobil Shukur ijodida folklor an’analari va zamonaviy badiiy tafakkur uyg‘unlashuvi jarayonini tahlil qilish va u orqali yaratilgan yangi poetik birliklarning estetik mohiyatini ochish imkonini beradi. Buning uchun esa quyidagi vazifalarni amalga oshirish zarur deb hisoblaymiz:

•Eshqobil Shukur ijodining manbalarini o‘rganish.

•Uning asarlaridagi folklor unsurlarini aniqlash.

•Folklor obrazlarining zamonaviy talqinini tahlil qilish.

Shoir ijodidagi folklor zamonaviylik sintezi asosida vujudga kelgan yangi badiiy birliklarni belgilash muhim hisoblanadi.

Zamonaviy adabiyotda milliylik va modernlik uyg‘unligini aniqlash adabiyotshunoslikda muhim yo‘nalishdir. Eshqobil Shukur ijodi bu jihatdan o‘zbek adabiyotining yangi bosqichini ifodalaydi va bu jarayonda shoirning ijodiy shakllanishi va dunyoqarashi muhim rol o‘ynaydi.

Eshqobil Shukur (1950-yillar oxiri – hozirgi davr) o‘z ijodini mustaqillik davrida yetuklashtirgan shoirdir. Uning she’riyatida insoniylik, tabiat, Vatan, vaqt, e’tiqod va ruhiy erkinlik mavzulari markaziy o‘rinda turadi. Shoirning poetik qarashlari Sharq adabiy-falsafiy merosi (Navoiy, Attor, Rumiy), xalq og‘zaki ijodi hamda G‘arb modernizmi (Eliot, Lorca, Paz) ta’siri ostida shakllangan. Shu bois uning asarlarida sharqona ruh, xalqona ifoda va zamonaviy falsafa uyg‘unlashgan.

Eshqobil Shukur ijodining asosiy manbai xalq ruhiyatidir. U xalqning so‘z boyligini, obraz tizimini, og‘zaki ifoda uslubini chuqur bilgan va buni o‘z she’riyatida badiiy qurolga aylantirgan. Masalan, xalq dostonlarida uchraydigan *ona yer, yel, shamol, qush, yo‘l* timsollari shoir ijodida falsafiy mazmun kasb etadi.

Yashillangan tomlar ustida
Kelinlarday titrar qizg‘aldoq.
Singillarning sochini o‘ynab,
Yengil-yengil yelar shamollar. [3;9-b.]

Bu misralarda shamol – xalqona tasvirdagi tabiiy hodisa emas, balki hayotning davomiyligi, «o‘tgan va kelajak avlodlar orasidagi ko‘prik» sifatida jonlanadi. Shunday qilib, Eshqobil Shukur folklor obrazlarini falsafiy tuyg‘u, mazmun bilan boyitadi. Shuningdek, Eshqobil Shukur o‘z she’rlarida yer timsoliga juda ko‘p murojaat qiladi. Yer xalq folklorida ona, boshpana, muqaddas maskan sifatida talqin qilinsa, shoir buni yanada teranlashtiradi.

Gul bo‘lar yerlarim kul bo‘ldi
Toptaldi, xo‘rlandi otalar yeri.
Yer topmay ko‘nglimga ko‘mildim,
Vo-o, sho‘rim! Vo-o, sho‘rim! [3;162-b.]

Bu yerda “yer” millatning boshidan kechirgan fojiaviy taqdirini o‘zida ifodalovchi ramziy maydonga aylanadi. Shu tarzda, shoir xalqona tasvirni falsafiy ma’noga ko‘taradi. Folklor unsurlarining Eshqobil Shukur ijodidagi talqinini quyidagicha tasnif qilishimiz mumkin: 1. Folklor obrazlari tizimi va ularning badiiy transformatsiyasi. Eshqobil Shukur asarlarida folklor obrazlari faqat xalqona tasvir sifatida emas, balki metaforik-falsafiy struktura sifatida ishlaydi. U xalq obrazlarini o‘z she’rlarining markaziy g‘oyasiga singdiradi:

Folklor obrazlari	Zamonaviy ma’nodagi talqin	Shoir talqinida ifodalanishi
Ona yer	Vatanning hayotiy, ma’naviy asosi	“Ona yer” she’rida insonning ildizi, ruhiy ona manbai sifatida
Yel	Harakat, o‘zgarish, zamon	“Yel bilan suhbat”da inson va tabiat muloqotining ramzi
Suv	Poklik, hayot	“Suv nidosi” she’rida ruhiy tozalanish manbayi
Qush	Ozodlik, orzu, ruh	“Qushlar orzusi”da inson ruhining parvozi

Bu obrazlarning barchasi xalq og‘zaki ijodida mavjud bo‘lgan qadimiy arxetiplar bo‘lib, shoir ularni zamonaviy insoniy muammolarga moslashtirgan.

2. Ritm, ohang va til poetikasi. Eshqobil Shukur xalq qo‘shiqlarining ohangdorligini zamonaviy erkin she’r shaklida qayta yaratadi. U takrorlar, intonatsion o‘tishlar orqali musiqiylikni saqlab qoladi:

Yer yig‘lar, osmon yig‘lar, Ko‘ksimda to‘nar ohim.
Ko‘z – do‘zax, rizvon yig‘lar
Yig‘laydi siniq mohim.
Dil – ikki jahon yig‘lar: [3; 107-b.]

Bu kabi takrorlar xalq allalari, marsiya yoki dostonlaridagi musiqiylikni eslatadi, lekin Eshqobil Shukur ijodida bu zamonaviy semantik yuk bilan boyitilgan. Til jihatidan shoir xalqona so‘zlarni zamonaviy badiiy kontekstga moslashtiradi. Masalan: *zor, tong nafasi, so‘fi, beshik, ko‘hna* kabi so‘zlar o‘zining tarixiy ohangini saqlab, poetik obrazni chuqurlashtiradi.

3. Mifologik qatlam va falsafiy ma’no.

Eshqobil Shukur ijodida folklor unsurlari ko‘pincha mifologik obrazlar shaklida namoyon bo‘ladi. Bu usul adabiyotshunoslikda mifopoetik tafakkur deb yuritiladi. Masalan, “Oq qushlar, qora so‘zlar” she’rida qush obrazlari orqali *nur va zulmat, yaxshilik va yomonlik, ruh va jism* qarama-qarshiligi ifodalanadi. Shunday qilib, shoir folklorni zamonaviy mifologiyaga aylantirgan, ya’ni xalq obrazlarini falsafiy darajaga ko‘targan.

Eshqobil Shukur asarlarida folklor va zamonaviylik uyg‘unligida yangi badiiy birliklar xalqona va modern unsurlar o‘zaro uyg‘unlashgan. Bu uyg‘unlik yangi badiiy birliklarni yaratgan:

Folklor ildizi	Zamonaviy ifoda shakli	Hosil bo‘lgan birlik
Xalqona obrazlar	Falsafiy mazmun	Milliy-falsafiy metafora
Qofiyali ritm	Erkin she’r	Ichki musiqiylik
Eposona qahramon	Ruhiy kechinmali shaxs	Psixologik lirika
Mifologik timsol	Ontologik tahlil	Milliy-modern sintez

Bu jarayonda shoir xalq og‘zaki ijodi unsurlarini badiiy tilda qayta kashf etib, milliy ruhni zamonaviy poetika bilan uyg‘unlashtira olgan. Bu jarayonda esa, albatta, shoir ijodining milliy adabiyotdagi o‘rni muhim ahamiyat kasb etadi. Eshqobil Shukur ijodi o‘zbek adabiyotida milliy modernizm yo‘nalishini shakllantirgan maktab sifatida baholanadi. Q.Yo‘ldoshev, A.Norqulov, H.Karimov kabi adabiyotshunoslar ta’kidlaganidek, u folklor unsurlarini saqlagan holda, modern poetik tildan foydalanib, milliy o‘zlikni global falsafiy tafakkur darajasiga ko‘tardi.

Shoir ijodi orqali o‘zbek she’riyati milliy qadriyatlarni yo‘qotmasdan yangilanish, xalqona timsollarni falsafiy talqin qilish, badiiy tilda milliylik va zamonaviylik uyg‘unligini ifodalash imkoniga ega bo‘ldi.

Xulosa. Shunday qilib, Eshqobil Shukur ijodi o‘zbek adabiyotida folklor va zamonaviylik uyg‘unligining yorqin namunasi bo‘lib, u milliy ruhiyatni zamonaviy tafakkur bilan sintez qilgan ijodkordir.

Shoir xalq og‘zaki ijodidagi obrazlarni, ohangni va ritmni zamonaviy badiiy shaklda qayta talqin etib, yangi poetik birliklarni yaratgan. Uning ijodida folklor unsurlari faqat an’anaviy esdalik emas, balki badiiy tafakkur mexanizmi sifatida ishlaydi. Eshqobil Shukur milliy adabiy tafakkurda folklor-mifologik asosli zamonaviy poetikani shakllantirgan, shuning uchun ham uning asarlari hozirgi o‘zbek she’riyatining eng muhim bosqichini tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:
(1). Karimov H. Adabiy jarayon va milliy o‘zlik. Toshkent, “Akademnashr”, 2018.
(2). Qo‘shjonov M. Eshqobil Shukur ijodi va poetik innovatsiya. “Adabiyot”, Toshkent, 2015.
(3). Yo‘ldoshev Q. Zamonaviy o‘zbek she’riyati poetikasi. Toshkent, “Fan”, 2019.
(4). Eshqobil Shukur. “Hamal ayvoni”. Toshkent, 2002, “Sharq” nashriyoti.
(5). Eshqobil Shukur. Yurak daftari. Toshkent, 2010, G‘afur G‘ulom nashriyoti.
(6). Eshqobil Shukur. Sukutning kuyi. Toshkent, 2014, “Adabiyot” nashriyoti.
(7). Eshqobil Shukur. So‘z va sukunat. Toshkent 2018, “Sharq” nashriyoti.

Zokirova Barchinoy Maxmud qizi (Toshkent davlat Transport universiteti tayanch doktoranti; keldiyorovab@gmail.com)

ABDULLA QAHHOR VA RAYMOND KARVER ASARLARIDA G‘OYAVIY-BADIIY MAZMUN

Annotatsiya. *Mazkur maqolada badiiy asar qurilishida alohida ahamiyatga ega bo‘lgan g‘oya hamda mazmun borasidagi asosli fikr-mulohazalar keltiriladi va ikki yirik yozuvchilarning hikoyalari misolida qiyosiy tahlil qilinadi. Xususan, o‘zbek adabiyoti sahnasida yorqin iz qoldirgan ijodkor Abdulla Qahhor va Amerikaning mashhur hikoyanavisi Raymond Karver asarlaridagi o‘zaro g‘oyaviy yaqinlik, sermazmunlik va ixchamlik masalalaridagi universallik turli xil nuqtayi nazardan ko‘rib chiqiladi. Ushbu ijodkorlar tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar o‘zining dolzarbligi, umumbashariy va umuminsoniyligi bilan alohida xarakterga ega ekanligi tahlil ostiga olingan hikoyalari asosida qiyosiy talqin qilinadi.*

Kalit so‘zlar*: badiiy g‘oya, muallif g‘oyasi, lakonik uslub, g‘oyaviy-badiiy mazmun, g‘oyaviy pozitsiya, bosh g‘oya, yordamchi g‘oya.*

Закирова Барчиной Махмуд кизи (докторант (PhD) Ташкентский государственный транспортный университет; keldiyorovab@gmail.com)

ТВОРЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ В РАБОТАХ АБДУЛЛЫ КАХХОРА И РЭЙМОНДА КАРВЕРА

Аннотация. *В данной статье представлены обоснованные мнения об идее и содержании, имеющих особое значение при создании произведения искусства и проведен сравнительный анализ на примере рассказов двух великих писателей. В частности, рассматривается универсальность в вопросах идеологической близости, содержания и лаконичности в произведениях писателя Абдуллы Каххора, оставившего яркий след на сцене узбекской литературы, и известного американского писателя-новеллиста Раймонда Карвера, с разных точек зрения. Выдвинутые этими писателями идеи отличаются актуальностью, универсальностью и всеобъемлющим смыслом и интерпретируются сравнительно на основе анализируемых рассказов.*

Ключевые слова: *художественная идея, авторская идея, лаконичный стиль, идеологическое и художественное содержание, идеологическая позиция, главная идея, вспомогательная идея.*

Zokirova Barchinoy Makhmud qizi (PhD student Tashkent State Transport University; keldiyorovab@gmail.com)

IMAGINATIVE-ARTISTIC CONTENT IN THE WORKS OF ABDULLA QAHHOR AND RAYMOND CARVER

Annotation. *This article presents well-founded opinions on the idea and content, which are of particular importance in the construction of a work of art, and a comparative analysis is made using the example of the stories of two great writers. In particular, the universality in the issues of ideological proximity, content and conciseness in the works of the creator Abdulla Qahhor, who left a bright mark on the stage of Uzbek literature, and the famous American short story writer Raymond Carver, is considered from different points of view. The ideas put forward by these creators are distinguished by their relevance, universality and universality, and are interpreted comparatively on the basis of the stories under analysis.*

Keywords: *artistic idea, author’s idea, laconic style, ideological and artistic content, ideological position, main idea, auxiliary idea.*

Kirish. Badiiy asar qurilishi, shakli nechog‘lik muhim bo‘lsa, yozuvchi ifodalashni maqsad qilgan fikr ham shu qadar ahamiyatli va birlamchidir. Asarda keltirilgan tavsiflar, predmetlar, obrazlar asarning go‘yasini vujudga keltiradi. Yozuvchi tomonidan ilgari surilgan g‘oya esa qahramonlar psixologiyasi, ularning taqdiri, boshidan o‘tkazgan sinovlari ichiga singib ketadi va sujetni harakatga keltiradi. Shu darajada yaxlitlashib ketganidan muallif asar g‘oyasiga alohida to‘xtamay yo ishora qilmay turib, o‘qish jarayonida kitobxonning o‘zi anglab yetadi. Tadqiqotimiz davomida tahlilga olingan adiblar ijodida ham o‘ziga xos